

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta
Katedra regionálního managementu a práva

Teze bakalářské práce

Osobní bankrot spotřebitele

Vypracoval: Filip Šedivý

Vedoucí práce: JUDr. Ing. Zdeněk Strnad, Ph.D., MPA

České Budějovice 2023

Klíčová slova: dluh, dlužník, úpadek, oddlužení, bankrot

Anotace: Bakalářská práce se zabývá oddlužením nepodnikajících fyzických osob. Zadluženost českých domácností je vysoká a stále roste. Pokud dlužník nemá na splacení svých splatných závazků, snadno se může dostat do dluhové pasti. Pro mnoho z nich je pak jediným východiskem oddlužení, které je jednou z možností řešení úpadku. Pro dlužníky představuje oddlužení šanci nového života bez dluhů, pokud úspěšně projde procesem oddlužení. V bakalářské práci je popsána problematika zadluženosti domácností, porovnává se vývoj právní úpravy insolvenčního zákona, vysvětlují základní pojmy insolvenčního řízení a je popsán samotný průběh procesu oddlužení. Praktická část je zaměřena na vývoj počtu (a úspěšnosti) osobních bankrotů, zhodnocení získaných dat a ověření hypotéz. Cílem práce je porovnání vývoje právní úpravy oddlužení, popsání jeho průběh a zhodnocení využívání tohoto insolvenčního nástroje spotřebiteli na základě dat získaných přímo z insolvenčního rejstříku.

Úvod

Zadluženost českých domácností je vysoká a stále roste. Ke komplikacím dochází v případech, kdy spotřebitel není schopen splácet své závazky. Může to být z důvodu finanční negramotnosti, špatného hospodaření s penězi či přecenění schopnosti splácet. Do platební neschopnosti se ale může dostat i dlužník, který dosud své dluhy bez problémů splácel. Ať již je to způsobeno ztrátou zaměstnání, úmrtím partnera nebo jinou nepředvídatelnou situací. Jednou z nich byla pandemie covid-19. Z důvodu šíření nemoci se v roce 2020 částečně zastavily některé podniky, děti přestaly chodit do školy, rodiče s nimi museli zůstat doma, mnoho lidí bylo v karanténách za nižší příjmy či zcela přišli o práci. To vše mělo vliv na zadluženost občanů a jejich neschopnost splácet své závazky.

Další „rána“ pro občany přišla v roce 2022. Vysoká inflace, snižování životní úrovně, vysoké úrokové sazby hypoték a rostoucí ceny energií se dotýkají každého, od nejzranitelnějších skupin obyvatel po střední třídu. Očekává se nárůst počtů exekucí a hromadné bankroty podnikatelů.

Domácnostem se zdražily hypotéky, skokově vzrostly ceny energií i potravin. Někteří lidé se ve snaze udělat blízkým radost nechali zlákat k nákupům vánočních dárků na dluh. Nyní nemají na jejich splácení, ocitají se v dluhové pasti. Pro mnoho dlužníků je jediným východiskem osobní bankrot (oddlužení). Může pomoci dlužníkům najít nový začátek a navrátit je zpět do ekonomického života.

Cílem práce je porovnání vývoje právní úpravy oddlužení a zhodnocení využívání tohoto insolvenčního nástroje spotřebiteli na základě získaných dat.

Metodika

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou část a praktickou část. Teoretická část vychází z rešerší literatury, právních předpisů a internetových zdrojů. Je popsána problematika zadluženosti domácností, změny v právní úpravě insolvenčního zákona a nakonec samotný průběh procesu oddlužení.

Praktická část je zaměřena na vývoj osobních bankrotů, zhodnocení získaných dat a ověření hypotéz. Jako podklad jsou využita již zpracovaná data společností Insolcentrum a CRIF a také vlastní výzkum na základě vyhledávání v insolvenčním rejstříku.

V bakalářské práci jsou stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza 1: Ke zrušení schváleného oddlužení dochází ve většině případů u mužů.

Hypotéza 2: Připravovaná novela insolvenčního zákona zapříčinila úbytek počtu podaných návrhů na povolení oddlužení.

Oddlužení

Institut oddlužení byl zaveden 1. 1. 2008 přijetím aktuálního insolvenčního zákona. Od roku 2008 byl tento zákon již několikrát novelizován. Nejdůležitější změnu přinesla oddlužovací novela, která vstoupila v platnost dne 1. 6. 2019. Dlužníkům odpadla povinnost během 5 let splatit minimálně 30 % dluhu. Oddlužení je nově řešeno dvěma způsoby:

- zpeněžením majetku,
- zpeněžením majetku dlužníka a současně plněním splátkového kalendáře. (Maršíková, 2022)

Oddlužení je nejvyužívanější formou řešení úpadku dlužníka. Po úspěšném oddlužení dochází k osvobození od placení zbývajících pohledávek.

Mezi základní předpoklady pro oddlužení patří poctivý záměr dlužníka a dostatečná ekonomická nabídka dlužníka; ten musí být schopen měsíčně splácet alespoň odměnu a hotové výdaje insolvenčního správce, minimálně stejnou částku věřitelům a případně výživné a odměnu za sepsání návrhu na povolení oddlužení (pokud na ni má zpracovatel nárok). (Maršíková, 2022)

Prvním krokem k zahájení procesu oddlužení je podání návrhu na povolení oddlužení. Pokud je oddlužení povoleno, je ustanoven insolvenční správce a věřitelé jsou vyzváni ve lhůtě dvou měsíců k přihlášení svých pohledávek do insolvenčního řízení. Po uplynutí této lhůty insolvenční správce posuzuje oprávněnost přihlášených pohledávek a při osobním jednání s dlužníkem zjišťuje jeho stanovisko k těmto pohledávkám. Na základě zjištěných skutečností vyhotoví zprávu o přezkumu, kterou předloží insolvenčnímu soudu společně se zprávou pro oddlužení a soupisem majetku. Insolvenční soud zveřejní v insolvenčním rejstříku vyhlášku spolu se zmíněnými zprávami a vyzve věřitele, aby ve lhůtě 7 dní vyjádřili případně námitky proti zprávě o přezkumu a zprávě pro oddlužení. (Maršíková, 2022)

Následuje rozhodování o schválení oddlužení. Nejsou-li shledány důvody pro neschválení oddlužení, insolvenční soud oddlužení schválí. Okamžikem zveřejnění rozhodnutí o schválení oddlužení v insolvenčním rejstříku je zahájen samotný proces průběhu oddlužení. V rozhodnutí

o schválení oddlužení jsou dlužníku stanoveny povinnosti, jejichž nesplnění může vést ke zrušení schváleného oddlužení. (Sprinz, 2019)

Oddlužení zpeněžením majetkové podstaty je splněno, jakmile insolvenční správce předloží soudu zprávu o splnění rozvrhového usnesení a jestliže dlužník řádně splnil všechny povinnosti stanovené z rozhodnutí o schválení oddlužení. (Kozák et al., 2019)

Oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je splněno až ve chvíli, kdy bude splněn jak splátkový kalendář, tak ukončeno zpeněžení majetku. Oba okamžiky mohou nastat v jinou dobu, ke splnění splátkového kalendáře dojde většinou později. (Schönfeld, 2020)

Insolvenční správce doručí insolvenčnímu soudu zprávu o splnění oddlužení, kde zároveň doporučí, jak rozhodnout. Jestliže dlužník v době 5 let trvání oddlužení nesplatí alespoň 30 % pohledávek nezajištěných věřitelů, insolvenční soud posuzuje, zda dlužník vynaložil veškeré úsilí k plnému uspokojení pohledávek věřitelů. Pokud jsou splněny všechny podmínky, insolvenční soud vydá rozhodnutí o splnění oddlužení a současně dlužníka osvobodí od placení zbytku dluhu. Tím je celý proces oddlužení ukončen. Může však dojít i k situaci, kdy oddlužení do této fáze nedospěje, a to z důvodu nesplnění podmínek stanovených pro splnění oddlužení. V tomto případě vydá insolvenční soud usnesení o nesplnění oddlužení. (Kozák et al., 2019)

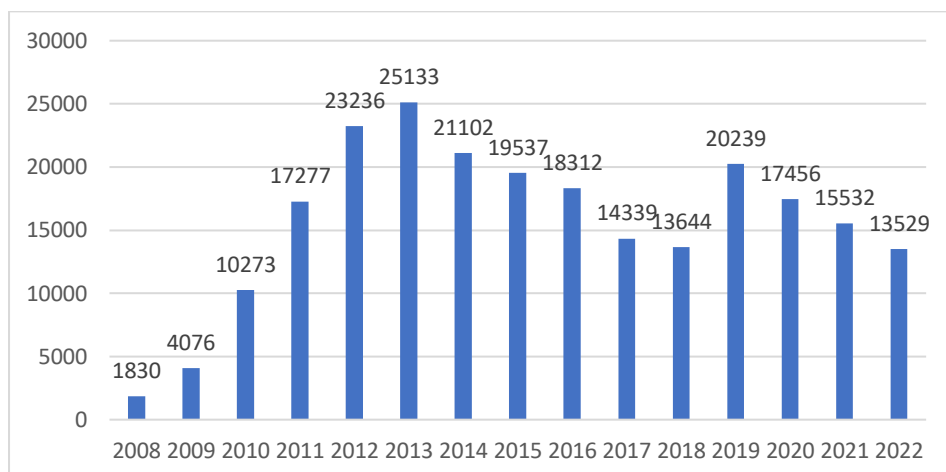
Výsledky

Na počtu žádostí o oddlužení spotřebitelů v ČR se odrazily změny insolvenčního zákona. Počet podaných návrhů za dobu účinnosti insolvenčního zákona postupně narůstal, až svého vrcholu dosáhl v roce 2013. Poté začal počet žádostí klesat až do roku 2018, kdy počet žádostí byl nejnižší od roku 2011.

Prudký nárůst zaznamenal rok 2019, kdy došlo ke schválení oddlužovací novely. Jelikož došlo ke zrušení minimální hranice úhrady pohledávek nezajištěných věřitelů, stalo se oddlužení dostupnějším pro více dlužníků. Od roku 2020 ale opět dochází k poklesu žádostí. Většina dlužníků nejspíš čeká na přijetí novely insolvenčního zákona, která by měla přinést výhodnější podmínky pro dlužníky, obzvláště zkrácením doby oddlužení na 3 roky.

Všechny tyto změny jsou patrné z následujícího grafu.

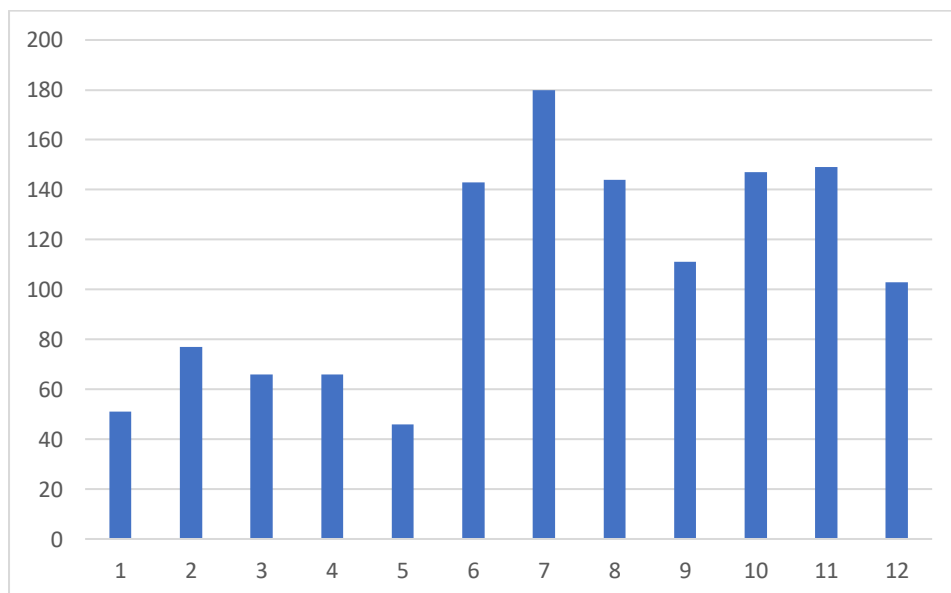
Graf 1: Návrhy na povolení oddlužení v ČR (spotřebitelé)

Zdroj: CRIF, vlastní zpracování

Graf 2 znázorňuje počet podaných návrhů na oddlužení fyzických osob – nepodnikatelů u Krajského soudu v Českých Budějovicích v roce 2019. Vidíme zde skokový nárůst žádostí od měsíce června, po přijetí oddlužovací novely, kdy bylo podáno 143 návrhů na povolení oddlužení a v měsíci červenci se počet ještě zvýšil na 180 žádostí. Z grafu je patrné, jak dlužníci čekali na přijetí oddlužovací novely.

Graf 2: Počet návrhů na povolení oddlužení v roce 2019 (Krajský soud v ČB)

Zdroj: Insolvenční rejstřík, vlastní zpracování

Ověření hypotéz:

H 1: Ke zrušení schváleného oddlužení dochází ve většině případů u mužů.

Tato hypotéza byla potvrzena.

H 2: Připravovaná novela insolvenčního zákona zapříčinila úbytek počtu podaných návrhů na povolení oddlužení.

Tato hypotéza byla potvrzena.

Závěr

Oddlužení je jedním ze způsobu řešení úpadku dlužníka. Mezi občany (spotřebiteli) je oblíbenější než konkurs vzhledem k výhodnějším podmínkám v případě jeho úspěšného dokončení. Přináší pro dlužníka řadu výhod. Pokud se dlužník rozhodne řešit svůj úpadek oddlužením, dojde k zastavení exekucí, k ochraně před věřiteli, dlužník splácí měsíčně pouze jednu určenou splátku. Dluh se již nebude navyšovat o úroky, penále a poplatky. Bezesporu největší výhodou oddlužení je osvobození dlužníka od zbytku dluhu na konci oddlužení.

Nevýhodou je, že dlužníkovi zůstává po dobu 5 let pouze zákonné minimum, zbytek příjmů jde na splátky. Další nevýhodou je zveřejnění dlužníka v insolvenčním rejstříku a nelze opomenout ani riziko zrušení schváleného oddlužení.

Pro věřitele přináší oddlužení jistotu splacení alespoň části svých pohledávek. Oddlužovací novela, která přinesla zrušení podmínky splacení 30 % dluhu, pro věřitele znamená nižší uspokojení pohledávek. Otázkou je, jak to bude v případě schválení připravované transpoziční novely insolvenčního zákona. Pokud dojde k přijetí navrhovaných podmínek oddlužení, kdy zcela zásadní změnou bude zkrácení oddlužení na 3 roky pro všechny fyzické osoby, míra uspokojení věřitelů bude minimální.

Osobně bych nějakým způsobem zohlednil důvod úpadku dlužníka a podle toho řešil zvýhodnění pro určité skupiny dlužníků. Je rozdíl, pokud se občan ocitne v úpadku bez svého zavinění, z důvodu nenadálých okolností, nebo se do něj dostane kvůli vlastní nezodpovědnosti či v důsledku vlastního nezřízeného života.

Po zpracování teoretické části lze tedy říct, že podmínky oddlužení jsou čím dál více příznivější pro dlužníky.

Za nejdůležitější lze považovat změnu od 1. 6. 2019. Ze zpracovaných dat vyplynulo, že po této oddlužovací novele se výrazně zvýšil počet podaných návrhů na povolení oddlužení.

Seznam použitých zdrojů

CRIF. (2023, February 7). *Insolence v České republice v roce 2022*. Retrieved from <https://www.informaceofirmach.cz/insolence-v-ceske-republice-v-roce-2022/?fbclid=IwAR3BrCArblqgthh2WLsyJA2rZhypIMl6OmNKdd0jDv4WrWHbZ86c70Y77ZY>

Hášová, J. (2018). *Insolvenční zákon komentář* (3. vydání). C. H. Beck.

Kozák, J., Brož, J., Dadam, A., Stanislav, A., Strnad, Z., Zrůst, L., & Žižlavský, M. (2019). *Insolvenční zákon: komentář*. Wolters Kluwer.

Maršíková, J. (2022). *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou* (7. vydání). Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Schönfeld, J., Kuděj, M., Havel, B., & Sprinz, P. (2020). *Insolvenční praxe*. C. H. Beck.

Sprinz, P., Jirmásek, T., Řeháček, O., Vrba, M. & Zoubek, H., (2019). *Insolvenční zákon: komentář*. C.H. Beck.

Plný seznam použité literatury je uveden v textu bakalářské práce.